

teonsana "wallraffa" ja laatusana "wallraffande", jotka toivottavasti eivät siirry suomenkieleen.

Kirjoittaja kiertelee asiaa sanomalla, mm. että poikkeuksellisia menetelmiä käytetään sananmukaisesti poikkeustapauksissa. Jos tavalliset menetelmät ovat hyvien lehtimiestapojen mukaan kunniallisia ja avoimia, niin poikkeukselliset menetelmät ovat kunniantomia ja epärehellisiä. Randström raottaa yhtä ovea pohdiskellessaan Wallraffin perusteluja omille menetelmilleen. Wallraff väittää, että joku aina hyötyy yhteiskunnan pelisäännöistä, joita mm. journalistien odotetaan noudattavan. Kaikkien muiden odotetaan alistuvan pelisäännöille. Journalismissa tämä tarkoittaa sitä, että elämme näennäisessä avoimuudessa ja julkisuudessa.

Randström näkee journalistin aseman ristiriitaisena. Poikkeuksellisia menetelmiä käyttävä väline tai journalisti saattaa menettää maksavan yleisön luottamuksen. "Entä sitten?", kysyy kirjoittaja. "Luottamushan on vallan sanelemaa." Journalisti voi joko noudattaa sääntöjä ja heijastelee pahimmassa tapauksessa valtaa, mutta säilyttää kansan luottamuksen. Hän voi olla piittaamatta säännöistä, saa selville totuuden, mutta voi menettää uskottavuutensa.

Joka tapauksessa Randström olisi voinut viedä kieltämisen ja poissulkemisen avulla määrittelyn pitemmälle sanomalla, että nyt käsitellään nimenomaan tiedon- ja aineistonhankintamenetelmiä — ei muita poikkeamia "tavallisesta" journalismista.

Kirjoittaja käy läpi, mitä laki ja toimittajien omat ammatinormit sanovat poikkeamista. Mainitsenpa pari kohtaa. Normit edellyttävät, että kyseessä täytyy olla yhteiskunnallisesti tärkeitä tietoja, joita tietoisesti salataan. Rikoslaista löytyy vähän neuvoja provokaattoreille. Kotirauhan rikkomista ja rikokseen yllyttämistä on varottava.

Suomen laki ei tunne Wallraffin kaltaista henkilöä, jolle rikokseen yllyttäminen voi olla työmenetelmä. Alan kirjallisuudessa asiaa on käsitelty ja Wallraff on siellä "agent provocateur", joka yllyttää rikokseen ilman että rikosta on tarkoitus toteuttaa.

Studentbladetin toimittajana Stefan Randström kokeili itse poikkeusmenetelmiä. Ulkomaalaistoimiston lahjusepäilyjä käsitellyt juttu sai ruotsinkielisen lehtimiesliiton palkinnon. Studentbladetin toimittajat esiintyivät väärällä henkilöillä yrittäen saada todisteita erään ulkomaalaistoimiston tarkastajan lahjonnasta. Seurauksena oli poliisitutkinta, laajaa julkisuutta, mutta ei syytteitä.

Säännöistä poikkeaminen oli jo psyykkisesti raskasta. Kaksihenkinen toimitus meni jutun julkaisun jälkeen kahdeksi viikoksi maan alle ja Randström kertoo kärsineensä jälkepäin ajatellen ehkä liioitelluista vainoharhoista.

Teemahaastatteluista käy ilmi, että melkein kaikki 95 haastateltua toimittajaa piti MTV:n Sunnuntaiartortin len-

tokonerahdin pommitestiä vuonna 1989 periaatteessa oikeana, mutta vain puolet piti suoritus tapaa ja ajankohtaa (vähän ennen Jasser Arafatin Suomen vierailua) oikeana. Puolet haastatelluista oli kokeillut poikkeusmenetelmiä joskus uransa varrella. Tietoon voi suhtautua varauksin, sillä poikkeamaksi riitti pelkästään se, että toimittaja ei ilmoittanut olevansa toimittaja hankkiessaan jutun materiaalia.

Ärliga bedragare on Svenska social- och kommunalhögskolanin journalistiikan lopputyöstä muotoiltu helpompi versio, joka on tarkoitettu opetukseen ja työpaikoille. Näitä tarkoituksia ajatellen kirjassa on liikaa pohdiskelua eri lehdistäteorioiden suhteesta journalistisiin poikkeustoimiin.

Randströmin päämäärä ja kerätty aineisto ovat kiinnostavia, mutta odotamme yhä teosta, jossa pohdittaisiin mitä ne journalistiset menetelmät oikeastaan ovat suhteessa muuhun? Miksi rutiinista ja ruodusta poiketaan niin harvoin? Miksi tämän kirjan kirjoittajan piti kadota maan alle demokraattisessa Suomessa tutkittuaan arkaa asiaa.

Markku Juusola

Suomettumistutkimus haastaa tiedotustutkijat

VIHAVAINEN, Timo. Kansakunta rähmällään — suomettumisen lyhyt historia. Otava, Helsinki 1991. 314 s.

"'Noin minä tein', sanoo muistini. 'Noin minä en voinut tehdä', sanoo ylpeyteni — Ja viimein muisti myöntyy."

Turhan toiveikas on motoksi valitsemani filosofi Friedrich Nietzschenin itsekritiinen ajatelma, jota myös tohtori Timo Vihavainen lainaa kärkevässä kirjassaan "Kansakunta rähmällään — suomettumisen lyhyt historia".

Näin ankarasti on todettava niiden suomalaisten politiikan, taitteen ja tieteen merkkihenkilöiden vuoksi, jotka ovat loukkaantuneina ärhennelleet Vihavaisen kirjasta. He eivät ole kyenneet itsekritiikkiin ja kieltävät kritisoinnin myös muilta. Siksi he ovatkin tuominneet Vihavaisen voimakkaan suomettumispuheenvuoron presidentti Kekosen ja vastuuntuntoisen suomalaispolitiikan häpäisyksi.

Ylipäättänsä Vihavaisen poleemiseen kirjaan on suhtau-

duttu tavalla, josta tulee mieleen vanha populistisen keskustelun helmasynti: puhujia on paljon, mutta harvat viitsivät tutustua kunnolla keskustelun aiheeseen. Moni tuntuu keskustelemaan Vihavaisen teoksesta vain sen perusteella, mitä päivälehdissä ja televisiossa on haluttu sensaatiohakuiseksi vetää esiin.

Kun julkisuus oli antanut Vihavaisen kirjasta yksioikoisen äkkijyrkän kuvan, hämmästyin itsekin sen ymmärtävää pohdiskelua ja tyylitajuista vivahteikkua. Voimakkaasta sanankäytöstään huolimatta se on varsin suhteellisuudentajuinen puheenvuoro — muutamaa lapsusta lukuunottamatta — vaikka sitä on syytetty asioiden yhteydet unohtavasta jälkiviisaasta näkökulmasokeudesta. Vihavaisen ymmärrystä neuvostojen yhteiskunnasta, suometumisesta sekä suomalaisen ja neuvostovenäläisen kulttuurin yhteentörmäyksestä on varmaan syventänyt se, että hän on itse opiskellut Moskovassa ja on venäjän kielen taitoinen.

Vihavainen kuvaa etenkin 1970-luvulla kukoistanutta suomalaisen hallitsevan kulttuurin rähmälläänoloa Moskovaan päin hätkähdyttävän selkeästi ja näkemyksellisesti. Ja se tekee ymmärrettävästi kipeää monille: 'se älikkälähtää, johon kalikka kalataa'.

...

Todettakoon heti kärkeen lapsuksista — ilman riepottelujen mielistelystä — että Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen professorit Nordenstreng ja Hemánus saavat varsin kevyillä perusteilla perin ankarat arvonimet. He kuuluvat Vihavaisen mukaan "KGB:n terminologiassa vakiintuneeseen ns. "hyödyllisten idioottien" kategoriaan, aivan riippumatta siitä, että heidän pyrkimyksensä varmaankin olivat täysin nuhteettomat". Nordenstrengin synniksi luetaan Breznev'in siteeraaminen IOJ:n kokouksessa. Hemánus on puolestaan todistellut hyväuskoisesti Maailma ja Me -lehdessä, että Neuvostoliitossa sensuroidaan poliittisin perustein länsimaista vähäisemmin ulkomaista elokuvaa ja kirjallisuutta.

Jälkiviisaassa valossa hauskahkojen esimerkkiensä lisäksi Vihavaisen olisi pitänyt etsiä professoreiden tutkimuksista ja oppikirjoista painavampaa tekstiä vakavan väitteensä tueksi — vai eikö hän löytänyt? Hän nimittäin esittää, että "monet tiedotustutkijat, mukaanlukien Suomen johtavat alan auktoriteetit olivat hyvin herkkiä juuri länsimaissa esiintyville vääristymille, mutteivät kyenneet näkemään sellaisia lainkaan sosialistimaissa, jotka taas maalaisjärjen mukaan olivat tiukan sensuurin pauloissa".

Tölväisystään provosoitunut Hemánus kirjoitti Aamulehden (14.9.91) otsikolla "Kansakunta pystypäin eli suomalainen menestystarina", jossa hän monen asiallisen huomautuksen ohella tölvi Vihavaista takaisin — siinä osin onnistuenkin. Esimerkiksi huomautus itesensuurista

länteen päin oli paikallaan.

Vihavaisen argumentteja vasten Hemánuksen vastaväite kuulostaa kuitenkin kohtuuttoman jääräpäiseltä: "Hypoteesini on toinen: rähmällään eivät olleet edes puolueet, vaikka ne tekivät ylilyöntejä". Vihavainenhan esittää, että kansakunta ei kokonaisuudessaan ollut rähmällään, vaan ainoastaan puolueet ja poliittinen eliitti, jota media sekä taide- ja tiedeväki tukivat näkyvästi, joskaan eivät yhteinäisesti.

Vaikka tukirintamassa olikin poikkeuksia, on Vihavaisella siksi vahvat näytöt puolellaan, että mielestäni hän johtaa väittelyä vähintäänkin 4-2.

Käsitykseni mukaan tieteenekijöiden rähmälläänolo oli yleensä enemmänkin kanssakäymiskulttuuriin liittyvää alamaista tahdikkuutta kuin Neuvostoliittoa tai reaalisialismia miellestelevää julkaisuutoimintaa — stalinistisen herätyksen saaneita äkkivääriä kommunistitutkijoita lukuunottamatta.

Tiedotusoppineiden riepottelun kohdalla on paikallaan yleisesti todeta, että purevimmillaan Vihavaisen teksti on hänen omalla tieteenalallaan, poliittisen historia parissa. Muualla liikuttaessa analyysi ei ole yhtä syvällistä ja terävää.

...

Tiedotustutkimuksen kannalta suomettumisen ajassa on paljon uudelleen punnittavaa tai ainakin tutkittavaa, vaikka — ja kun — alan "auktoiteettien" kritisointi jää Vihavaiselta vähäisten näyttöjen varaan. Seminaari tai kaksi on paikallaan, ei takinkäänön tahdikkaaksi kultivoimiseksi eikä myöskään suomettumisen ja itesensuurin tyhjäksi tekemiseksi, vaan tuon mainitun ajan rehelliseksi itsekritiikiseksi arvioimiseksi — kaikella sillä asiayhteydet muistavalla jälkiviisaudella, joka mahdollistaa suhteellisuudentajuiset ja kokonaisvaltaiset perspektiivit.

Tapa, jolla tiedotusvälineet markkinoivat ja tutkivat Paasikiven-Kekkonen ulkopoliittista linjaa ja harjoittivat itesensuuria Kekkonen myllykirjeiden säestyksellä ei ole mikään harmiton kauneusvirhe tiedotusvälineiden roolia ajatellen, vaan hyvin vakava ja perustavaa laatua oleva kysymys. Kekkoselle lehdistön *vapaus* oli Suomen idän-suhteita *varten* — samasta aiheestahan chatti jo elokuussa (24.8.91) kirjoittamaan Helsingin Sanomien päätoimittaja Simopekka Nortamo mittavassa ja keskustelun avauksena perustellussa artikkelissaan "Itesensuurin aika".

Vihavainen toteaa Suomessa 70-luvulla rakennetusta tekohurskaasta ja ihannoivasta naapurikuvasta, että se ei "merkinnyt vain "viholliskuvan purkamista", kuten asia on joskus nähty. Kysymyksessä oli myös vertaansa vailla oleva "ystäväkuvan rakentaminen".

Nortamo suomi Kekkonen aikaa, mutta säästi kritiikiltään Koiviston ajan — ikään kuin kaikki vääristymät leh-

distön vapauksissa olisivat olleet poispyyhkäistyt presidentin vaihduttua. Sen sijaan Vihavainen problematisoi myös Koiviston aikaa, pohtii Kekkonen jälkeisen ajan muutosten viiveellisuuden syitä ja seurauksia.

Vihavainen nimeää vuoden 1985 ”neuvostovastaisen” kirjoittelun merkkivuodeksi”. Itsesensuurin selkä alkoi taittua ja lehdissä alettiin kirjoittaa paljon kriittisesti Neuvostoliitosta. Mielenkiintoinen on Vihavaisen huomio, että kritisoinnissa ”erityisesti asialla olivat vasemmistolehdet, kuten Ydin, Uudistuva ihmiskunta, Kansan Uutiset ja jopa SDP:n nuorisjärjestön Lippu”, joiden ”neuvostovastaisuuden” paheksuntaan pahasti suomettunut keskustalainen lehdistö yritti saada Koivistonkin mukaan.

Pisimpään suomettuneita olivatkin Vihavaisen mukaan juuri keskustalaiset lehdet, minkä jäänteistä saimme nauttia vielä elokuussa 1991 Neuvostoliitossa tapahtuneen epäonnistuneen vallankaappausyrityksen aikana. Erityisen huomiota herättävän brezneviläisenähän esiintyi tuoloin keskustalaisen Kainuun Sanomien päätoimittaja, entinen ulkoministeri, diplomaatti, pääministeri Holkerin neuvonantaja ja ’vaikka-mitä-arvovaltaista’ Keijo Korhonen, kun hän yritti tuoreeltaan legitimoida uusien neuvosto-kalifien valtaa.

Koiviston asemaa ja hänen valtakauttaan pohtiessaan Vihavainen näkee ylilyöntejä myös toiseen suuntaan. Hän kirjoittaa, että vapaudestaan innostunut lehdistö halusi itse käyttää ’suomettumis’-termiä Koivistoa vastaan, kun hän ei tuominut vuoden 1991 tammikuun Baltian verilöylyä. ”Lehdistö vaati nyt kuuluvasti protestipolitiikkaa, ehkäpä Suomen menneinä vuosina tahriutuneen maineen puhdistamiseksi.” Vihavaisen mielestä Koiviston pidättyväistä käyttäytymistä voidaan kuitenkin edelleen pitää normaalina ulkopolitiikkana, jossa otetaan huomioon maan edut. ”Lehdet (...) vaativat valtiovaltaa protestoimaan, vaikka kohtuullisena ja järkevänä työnjakona voisi pitää, että presidentti hoitaa Suomen intressejä ja lehdistö toimii maan omanatuntona eikä päinvastoin”, kuten aiemmin oli pitkälle tapahtunut.

...

Vihavainen antaa Kekkoselle kunnian siitä mistä kunnia kuuluu ja sapekasta huutia, kun se on paikallaan.

Vihavaisen mukaan suomalaista ulkopolitiikan hoitoa ”hamaan Kekkoosen voitiin pitää yhtenä historian vaikutavimpana osoituksena valtioviisaudesta, joka oli tuottanut tuloksia”. ”Nykyisessä historian vaiheessa meidän on kuitenkin jo viimeistään syytä tarkastella myös niitä kielteisiä ilmiöitä, joita maamme erityisestä ulkopoliittisesta linjasta seurasi”.

Tähän tapaan Vihavainen arvottaa Kekkonen johtamaa politiikkaa:

”Kekkonen linjan iskulauseisiin kuului oman tilamme

oikea arviointi. Tämä oli hyvä tunnus, mutta arvioista tuli väärä. Tehtaessa eroa entiseen ei pysytty kohtuuden rajoissa. Sama vaara uhkaa meitä nytkin, kun kritisoidimme suomettumiskauden ulkopolitiikkaa. Peruspäämääriltään hän se oli nuhteetonta. Geopoliittisen sijainnin muistaminen ja toimivan poliittisen luottamuksen rakentaminen eivät ole halveksittavia asioita ulkopolitiikassa. Ne eivät tietenkään sinänsä ole päämäärinä moraalittomia, elleivät keinot ole arveluttavat.”

”Paasikiven-Kekkonen’ linjan kekkoslainen versio ei kuitenkaan merkinnyt vain realistista ulkopolitiikkaa. Se tarkoitti myös poliittisen kulttuurin muuttamista, häikäilemättömyyttä ja epärehellisten metodien suosimista politiikassa, se johti kansallisen omanarvontunnon nakertamiseen ja viimein kokonaiseen laajaan kvasitotalitaariseen aluskasvillisuuteen, joka lopultakin oli tarpeeton ja vastenmielinen.”

Paasikivi oli Vihavaisen arvion mukaan reaaliolitiikko, joka kannattaisi nostaa omaan kunniaansa. Hän väittää, että ”nyky aika näyttää tarjoavan hyvät mahdollisuudet palata paasikiviläiseen reaaliolitiikkaan, joka koko ajan säilytti vahvan moraalisen näkemyksensä. Se ei tehnyt protesteista ja mielenosoituksista itsearvoa, mutta ei myöskään kumartanut kelmiyttä ja mielistelyä, olipa se sitten poliittisesti hyödyllistä tai ei.”

Vihavaisen näkemyksen mukaan ”Kekkonen tyyli oli toinen ja hänen perässään hiihtänyt kansakunta saattoi päätyä vain rähmälleen. Se ei voinut herättää arvontuntoa, vaikka tarkoitus olisikin ollut hyvä ja korvaus kohtuullinen.”

Vihavainen osoittaa sormella kansanvaltaista demokratiaamme ja syyttää sitä diktaattorin suosimisesta: ”jokainenhan siinä oli tavalla tai toisella mukana ja siis syyllinen, vähintäänkin vaikenemiseen”. Kekkonen ”palkitsi uskollisensa ja rankaisi niitä, jotka eivät suomettuneet. Mutta hän myös saavutti meillä yhtä suuren kansansuosion kuin diktaattorikollegansa”, innostuu Vihavainen ja vertaa kohtuuttomasti Kekkoista Hitleriin ja Staliniin. Ranskan de Gaulle, Jugoslavian Tito tai Kuuban Castro olisivat ehkä olleet osuvampia vertailukohtia, vaikka Hitlerillä ja Stalinilläkin oli kieltämättä oma ’kansansuosionsa’.

Vihavainen kehuu, että Kekkonen johtamalla osin arveluttavilla keinoilla Suomi menestyi taloudessa ja jopa politiikassa. Jatkossa hän sitten ivaa: ”Eikö valittu kansamme selvinyt tästäkin seikkailustaan aivan mitättömän moraalisen vaurioin ja runsain aineellisin palkinnoin?”

...

Nykyhetken kannalta on mielenkiintoista nähdä, miten ylilyönneistä parjattu Vihavainen — kuvia kumartamatta — vertailee Kekkoista ja Koivistoa.

”Tarkasteltaessa presidentti Koiviston mahdollista

merkitystä suometumisen romuttamisessa ei ole välttämättä helppoa erottaa syitä seurauksista. Voidaan väittää, että Koivisto toimi nopeasti muuttuvassa poliittisessa ympäristössä, ja ettei Kekkonen tilannetta (...) voisi enää verrata Koiviston tilanteeseen... Kukapa voi varmasti väittää, etteikö Kekkonenkin olisi voinut tehdä uudessa tilanteessa uudenlaisia ratkaisuja. Hän jos kuka oli suurten poliittisten siirtojen mestari. Sitä paitsi (...) ei Koivistokaan ollut mikään uuden avoimuuden apostoli: hän hillitsi keskustelua puhumalla sopulcista ja ennustajeukoista, lähetti 30 päätoimittajalle kirjeen ulkopoliittikkaa koskevasta kirjoittelusta ja kiisti YLE:n oikeuden käyttää vapaasti hänen lausuntojaan ja kritisoida niitä — ja tätä diktaattorimaista mahtikäskyä vieläpä noudatettiin. Tosin eräät tuhat ajankohtaistoimittajat uskalsivat asialle sentään joskus vitseinomaisesti ilkkua!

Kohtuuden nimissä Vihavainen arvioi Koiviston julkisuussuhteen toki kehittyneen myönteiseen suuntaan.

Suomen nykyistä henkistä ilmapiiriä Vihavainen arvio kriittisesti: "Kun suometumisesta ei nyt makseta mitään, olisi helppoa hypätä suoraan toiseen äärimmäisyyteen: seikkailu- ja protestipoliittikkaan, aidon "länsimaalaisuutemme" osoittamiseksi; kansalliseen tyhmänylpeyteen, vaikkapa "eurooppalaisuuden" kritiikittömään ihannoitettiin ja venäläisten vähättelyyn ja ivaamiseen. Tällaisella olisi nyt kysyntää."

• • •

Kokonaisuudessaan Vihavaisen rohkeat yleistyksiset palvelvat hyvin "Suometumisen lyhyen historian" juonta. Hänen argumenttinsa eheyden hintana ei ole vääryydellä valikoitu lähdeaineisto, vaikka ylitulkintojen vaara väijyykin paikoin. Tuo vaara ja muutamat lapsukset eivät kuitenkaan mitätöi teoksen sisältämän kokonaisarvion näkemysellisyttä: Kekkonen ajan poliittinen käytäntö oli arveluttavaa ja Suomi oli alentuvasti rähmällään vahvemman edessä. Vain siitä voidaan kiistellä, oliko se järkevää reaalipoliittikkaa vai 'sisäistettyä herruutta' ja oman alamaisten aseman ylitulkintaa.

Kekkonen arvostelu näyttää olevan osin sukupolvikysymys, sillä jopa Kekkonen perintöä tarkkaan vaalineen keskustan nuorempaa polvea edustava oikeusministeri Hannele Pokka myöntää, että Kekkonen ajan politiikan toimintatapoja voi arvostella (HS 28.10.91): "Nykyään Kekkonen tyyliillä toimijasta tulisi pian entinen poliitikko".

Vaikka "Kansakunta rähmällään" ei ole tieteellinen tutkimus sanan ankarassa merkityksessä, tuntuu se huolellisenkin lukemisen jälkeen varteen otettavalta arviolta suomalaisesta menosta etenkin 70-luvulta aina 80-luvun puoliväliin.

Vihavaisen selkeä poleeminen puheenvuoro odottaa nyt yhtä huolella argumentoituja huomautuksia ja vasta-

väitteitä. Hän haastaa työllään niin tiedotustutkijat, sosiologit kuin politiikan tutkijatkin tutkimustyöhön suometumisen olemuksen ja syntyjen syvien selvittämiseksi.

Vihavainen on loistava kielenkäyttäjä. Hän pystyy tarjoamaan elähdyttävän lukukokemuksen valtavasta asiakokonaisuudesta, johon moni keskinkertainen toimittaja tai tutkijanrääpäle olisi tukehtunut — ja tukehtuu vielä — kokonaan.

On siis onni, että suometumiskirjan kirjoitti juuri Vihavainen eikä kuka tahansa sensaatiojournalisti tai vain rutikuiviin ilmaisuihin yltävä arkkihistorioitsija.

Jotkut tieteen saapasnahkatorneihin mielellään takertuvat tutkimuksen harjoittajat ovat moittineet Vihavaista 'populistiseksi journalistiksi' ja oman edun tavoittelijaksi.

Jäykässä suomalaisessa tiedelaitoksessa syytely on ymmärrettävää, sillä täällä jos missä vedetään epäterveesti tiukka raja tieteen ja muun maailman välille. Ranskalaisessa ja angloamerikkalaisessa kulttuurissa — ainakin niissä — on tavallista, että ansioituneet tutkijat ovat taitojen siihen riittäessä myös arvostettuja keskustelevia journalisteja ja poleemisten kirjojen tekijöitä. Samanlaista joustavaa kirjoituskulttuuria toivoisi tännekin.

Silti olen taipuvainen yhtymään Vihavaisen kritisoijien vaatimukseen lähdeviitteiden tarpeellisuudesta. Populaareiksi tarkoitetuista julkaisuista ne jätetään aivan turhan usein pois. Eivät yläindeksit ja kirjan loppuun sijoitetut viitteet tee tekstistä huonosti luettavaa. Sen sijaan ne antaisivat epäilijöille ja vastaanvättäjille konkreettista tavaraa, mihin tarttua.

Jouko Huru

Historioitsija naistutkimusghetossa

SULKUNEN, Irma. Retki naishistoriaan. Hanki ja Jää, Helsinki 1991. 123 s.

Irma Sulkunen päätti julkaista retkensä kuultuaan Kristiina-instituutin perustamisesta viime vuoden joulukuussa. Hän on valinnut kirjaansa kolmesta tekstistä, joista kahdeksan on julkaistu vuosien 1978-1990 välillä. Lisäksi mukana on yksi julkaisematon kirja-arvostelu ja yksi muu teksti. Kolme tekstiä on päivätty tämän vuoden tammi-kuussa.

Tekstit on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa Sulkunen esittelee omat historianfilosofiset lähtökohtansa ja näkemyksensä naishistoriasta. Toisessa hän pohtii kan-